

જીવ પડતર પદ્ધતિ અને
બેચ પડતર પદ્ધતિ

જોબ પડતર પદ્ધતિ: અર્થ

જોબ પડતર પદ્ધતિ એવી પડતર પદ્ધતિ છે કે જેમાં ગ્રાહકોએ આપેલા ઓર્ડર અનુસાર ઉત્પાદન પૂરું કરી આપવાના પરિણામે દરેક જોબદીઠ ઉદભવતી પડતરની ગણતરી કરવામાં આવે છે. જોબ પડતર પદ્ધતિમાં દરેક જોબ અલગ હોય છે.

ICMA એ આપેલી વ્યાખ્યા મુજબ, “જોબ પડતર પદ્ધતિ એ વિશિષ્ટ ઓર્ડર પડતર પદ્ધતિનું એવું સ્વરૂપ છે, જેનો ઉપયોગ જ્યાં ગ્રાહકની વિશેષ જરૂરીયાત મુજબ હાથમાં લેવામાં આવે છે અને દરેક ઓર્ડર પ્રમાણમાં ટૂંકી મુદતનો હોય છે.

જોબ પડતર પદ્ધતિનો અમલ નીચેનાં ઉદ્યોગોમાં થાય છે

* પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

* ઓટોમોબાઈલ રીપેર શોપ

* આંતરિક સુશોભન

* મશીન ટૂલ્સ, વગેરે

જોબ પડતર પદ્ધતિનાં લક્ષણો

1. ઉત્પાદન ગ્રાહકના ઓર્ડર મુજબ જ કરવામાં આવે છે.
2. દરેક જોબ વિશિષ્ટ હોય છે.
3. ઉત્પાદનનાં પ્રવાહમાં એકરૂપતા હોતી નથી.
4. દરેક જોબ ટૂંકા સમયગાળામાં જ પૂરા થાય છે.
5. પડતર નોંધવામાં માટે અલગ જોબ કાર્ડનો ઉપયોગ થાય છે.
6. જોબ પૂર્ણ થતા જોબ કાર્ડમાંથી કુલ પડતર નોંધવામાં આવે છે.

જોબ પડતર પદ્ધતિનાં હેતુઓ

1. દરેક જોબ પર થયેલ નફો/ખોટ જાણવી .
2. સંચાલકોને નફાકારક અને બિનનફાકારક જોબ વિષે માહિતી આપવી.
3. ઉત્પાદન આયોજનમાં ઉપયોગી.

જોબ પડતર પદ્ધતિની કાર્યવાહી

1. જોબ નંબર આપવા જેથી દરેક જોબને અલગ તારવી શકાય.
2. ઉત્પાદન અંકુશ વિભાગ દ્વારા ઉત્પાદન ઓર્ડર બનાવવામાં આવે છે.
3. જોબ પડતર પત્રક તૈયાર કરવામાં આવે છે.

જોબ પડતર પત્રકમાં નીચે મુજબનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

[A] પ્રત્યક્ષ માલસામાન

[B] પ્રત્યક્ષ મજૂરી

[C] પ્રત્યક્ષ ખર્ચા

[D] પરોક્ષ ખર્ચા

જોબ પડતર પદ્ધતિનાં ફાયદા

1. દરેક જોબની નફાકારકતા નક્કી થઈ શકે.
2. પડતર પર અંકુશ
3. જોબની કિંમત નક્કી કરવામાં મદદરૂપ
4. પડતરનાં ભાવી વલણ જાણી શકાય.
5. બગાડ પર અંકુશ
6. કાર્યક્ષમતા માપનમાં મદદરૂપ
7. ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિનું આયોજન
8. પડતરનું વિશ્લેષણ થઈ શકે

જોબ પડતર પદ્ધતિની મર્યાદા

1. આ પદ્ધતિ ખર્ચાળ છે કારણ કે તેમાં ખૂબ વિગતવાર અને ઝીણવટભર્યું કારકુની કામ સમાવેલું છે.
2. નિશ્ચિત ધોરણો સ્થાપવામાં મુશ્કેલી પડે કારણ કે ઉત્પાદન ગ્રાહકનાં ઓર્ડર મુજબ થાય છે.
1. જ્યાં સુધી સંપૂર્ણ બજેટરી અંકુશનો ઉપયોગ નહીં થાય ત્યાં સુધી અગાઉથી નક્કી થયેલ પરોક્ષ ખર્ચ વસૂલાતનાં દર ઉપયોગી થતાં નથી

બેચ પડતર પદ્ધતિ

બેચ પડતર પદ્ધતિ પણ જોબ પડતરનું જ એક સ્વરૂપ છે. બેચ પડતરમાં કોઈ વસ્તુ તૈયાર કરવા માટે વપરાતા છૂટા ભાગો અમુક સંખ્યામાં તૈયાર કરવા માટેની પડતર કે સ્ટોક માટેના ઉત્પાદનનાં અમુક સંખ્યામાં એકમો તૈયાર કરવા માટે પડતર શોધવાની પદ્ધતિ છે.

બેચ પડતર પદ્ધતિનો ઉપયોગ:

1. બૂટ બનાવવાનો ઉદ્યોગ ,
2. દવા બનાવવાનો ઉદ્યોગ
3. રમકડા
4. તૈયાર કપડા વગેરે

બેચનો આર્થિક જથ્થો નક્કી કરવો.

બેચ પડતરનો સૌથી મહત્વનો પ્રશ્ન દરેક બેચમાં કેટલાં નંગ હોવાં જોઈએ તે નક્કી કરવાનો છે, કારણ કે દરેક બેચના ઉત્પાદન દરમિયાન યંત્ર પર કામ, ઓજાર વગેરે ગોઠવવાનો ખર્ચ થાય છે. એટલે બેચમાં એકમોની એવી સંખ્યા નક્કી કરવી જોઈએ કે જે ખૂબ વધુ પણ ન હોય અને ખૂબ ઓછી પણ ન હોય.

બેચનો આર્થિક જથ્થો નક્કી કરવા માટે બે પ્રકારની પડતરનો સમાવેશ થાય છે.

[A] યંત્ર ગોઠવવાનો ખર્ચ

[B] સંગ્રહ કરવાનો ખર્ચ

આર્થિક જથ્થો નીચે આપેલ સૂત્ર મુજબ શોધવામાં આવે છે:

$$\text{આર્થિક જથ્થો (Q)} = \sqrt{\frac{2US}{C}} \quad \text{જ્યાં}$$

Q = બેચનો આર્થિક જથ્થો

U = વાર્ષિક વપરાશ (એકમોમાં)

S = યંત્ર ગોઠવવાનો અને અન્ય પ્રક્રિયા ખર્ચ

C = એક એકમનો સંગ્રહ કરવાનો વાર્ષિક ખર્ચ